

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота бакалавра

з теми: **«ФОРТИФІКАЦІЙНА ВЕДУТА У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ
ХУДОЖНИКІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.»**

Виконала:

Студентка 4 курсу, групи OMD1-B20,
галузь знань 02 Культура і мистецтво,
спеціальність 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація,
освітня програма: Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво

Байдик Мар'яна Андріївна

Керівник:

Н. О. Урсу, докторка мистецтвознавства,
професорка

Рецензент:

А. Г. Бренюк, кандидатка
мистецтвознавства

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ФОРТИФІКАЦІЙНОЇ ВЕДУТИ В УКРАЇНІ.....	 7
Витоки жанру і поняття ведути.....	7
1.1. Поширення і трансформація жанру в Європі та Україні.....	14
 РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКА ФОРТИФІКАЦІЙНА ВЕДУТА У ТВОРЧОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ХУДОЖНИКІВ.....	 26
2.1. Митці української ведути.....	26
2.2. Іноземні митці – портретисти ведути.....	30
 РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТВОРЦІ ВЕДУТИ ОБОРОННОГО ХАРАКТЕРУ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI ст.....	 45
3.1. Реалістичні трактування пейзажу зі спорудами оборонного характеру.....	45
3.2. Пошуки в галузі авангардного фортифікаційного краєвиду.....	49
 ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми.

Сучасне мистецтво ставить за мету комплексний підхід до вивчення як нових, так і традиційних проблем, які стосуються гармонійної передачі навколишньої дійсності з удосконаленням художньої мови на базі мистецького досвіду попередників, відбиття у творчості власної мистецько-філософської позиції засобами образотворчого мистецтва. Одним з провідних жанрів образотворчого мистецтва є пейзаж, широта застосування якого не має чітких меж. Одне з провідних місць у зображенні навколишнього середовища займає архітектурний краєвид. Вивчення розвитку ведуги, зокрема фортифікаційної, дає змогу зрозуміти його витоки та проаналізувати першоджерела виникнення основних напрямків розвитку пейзажу як окремого жанру образотворчого мистецтва, цілісно усвідомити його значення для сучасного мистецтва в історичній ретроспективі. Вивчення образів фортець, відображених у творчості живописців різних шкіл українського живопису, дають можливість вирішувати проблеми загальнокультурного характеру, розглядати досягнення та своєрідність їхньої творчості в контексті культурного поля України і Європи. Дослідження українських фортифікаційних краєвидів є важливими з кількох причин. З точки зору на збереження культурної спадщини. Фортифікаційні споруди є частинами культурного доробку України. Вони можуть відображати важливі аспекти історії, архітектури та воєнної техніки різних епох.

Фортифікаційні споруди можуть мати художнє значення як приклади архітектурного мистецтва своєї доби. Вони відображають різні стилі та техніки, що були популярні в різні історичні періоди. Вивчення оборонної фортифікації може допомогти розуміти військові стратегії та тактики різних часів. Це матиме важливе значення для військової історії та стратегічного аналізу.

Пам'ятки оборонного мистецтва можуть стати туристичними атракціями, що сприяє розвитку туристичної індустрії та підвищенню економічного розвитку регіонів, де вони розташовані.

Дослідження фортифікаційних споруд може допомогти розробити стратегії збереження та реставрації цих пам'яток, щоб забезпечити їхню довговічність для майбутніх поколінь. Оборонні споруди можуть бути пов'язані з важливими історичними подіями та постатями, що є частиною історичної пам'яті нації. Дослідження цих споруд може відновити та зберегти цю історичну пам'ять.

Загалом, дослідження українських фортифікаційних ведут є важливим елементом вивчення і розуміння історії, культури та спадщини України, а також сприяє їхньому збереженню та популяризації. Можна також констатувати, що незважаючи на довгу історію розвитку пейзажу, науково-дослідницькі розробки в області живопису пейзажу знаходяться в стадії становлення; наукових монографій щодо історії та специфіки локальних шкіл вітчизняного пейзажу недостатньо, а проблеми розвитку творчих здібностей студентів засобом пейзажного живопису розглядалась лише окремими дослідниками і потребують теоретичних узагальнень.

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття місця і ролі пейзажної фортифікаційної ведуги в історії українського мистецтва кінця XIX – початку XXI ст. Вивчення фортифікаційних споруд в українському мистецтві має значення з кількох аспектів. Спочатку, це є частиною культурної спадщини України, що важливо для збереження і передачі історичних знань. Також, фортифікаційні споруди можуть надихати художників на створення нових творів, адже їх архітектура та форми вражають своєю витонченістю та технічністю. Додатково, вивчення цих споруд допомагає зрозуміти культурний контекст минулих епох і втілити цю атмосферу у мистецтві. Нарешті, використання фортифікаційних споруд у творчості сприяє популяризації цієї частини культурного надбання та підтримує інтерес до історії та архітектури країни. Фортифікаційні споруди можуть бути джерелом ідей та образів для митців. Їх архітектура, форми та функціональність можуть надихати на створення унікальних творів мистецтва.

Для вирішення поставленої мети, було сформовано наступні завдання:

- проаналізувати історію розвитку українського мистецтва;
- розглянути різні етапи розвитку ведуги впродовж історії в різних країнах;
- відобразити культурну самобутність українського етносу втілену у культурному сприйнятті;
- дослідити творчість художників, що втілювали фортифікаційні споруди у власних полотнах.

Об’єкт дослідження – українські фортифікаційні ведуги кінця ХІХ та початку ХХІ століття.

Предметом дослідження виступають картини художників, які впродовж історії портретували українські оборонні споруди на власних полотнах.

Методи дослідження. Для виконання даних поставлених завдань були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження: фактологічний (вивчення ілюстрацій та біографічних матеріалів), аналітичний (було виконано аналіз використаних джерел, порівняння), характер дослідження визначали емпіричний та історичний методи, для пошуку достовірних фактів використано історичний метод.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що зроблено спробу виявлення системних зв’язків між загальною стильовою еволюцією європейського пейзажу та розвитком вітчизняного пейзажного живопису, висвітлено становлення і розвиток локальних шкіл живопису, розкрито розвивальні можливості використання пейзажного живопису у навчально-творчому процесі. Зроблено акцент на вивченні стильових особливостей фортифікаційної ведуги з часу витокy жанру до наших днів. Дослідження стилів в творчості художників, що зображують фортеці та замки, дозволяє краще зрозуміти, які техніки, теми та підходи еволюціонували з часом. Це дає можливість прослідкувати та аналізувати зміни в мистецтві через призму цього конкретного жанру.

Розгляд стильових особливостей у мистецтві фортифікаційної ведуги допомагає в осмисленні та апробації культурного досвіду. Вивчення цих аспектів збагачує нашу культурну спадщину та сприяє її динамічному розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Дипломна робота популяризує знання про жанр фортифікаційної ведуги українських художників, що впливає на інтерес до вивчення цієї теми або застосування її в пізнавальних цілях з метою поширення знань про цей жанр.

Цільова аудиторія учні училищ, студенти мистецьких коледжів та університетів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що поділяються на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, додатків та практичної частини.

Дана робота присвячена дослідженням в галузі історії і мистецтва, і стосується вивчення розвитку культури українського етносу.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що у статті було досліджено історію зародження та становлення міського пейзажу, особливості його композиційного вирішення різними митцями у різні історичні періоди. Художники, які працювали в різний час в жанрі міського пейзажу, зберегли образи великих та маленьких міст своїх країн, їх самобутність та красу і що є не менш важливо культурну спадкоємність.

Сучасне мистецтво не лише використовує набуті знання та техніки, але й ставить перед собою завдання розширити межі традиційних жанрів і відобразити складні проблеми та виклики сучасного світу через новий погляд митецької творчості.

Пейзаж як провідний жанр образотворчого мистецтва дійсно дозволяє мистецтву виразно відтворювати навколишню дійсність. Вивчення розвитку пейзажу та його зв'язку з історією фортифікації може привести до глибшого розуміння значення пейзажу в культурному контексті. Відображення фортець у творчості живописців різних шкіл може не лише збагатити наше розуміння історії архітектури та образотворчого мистецтва, але й розкрити культурні зв'язки між різними національними школами живопису.

Такий аналіз може також допомогти вирішити загальнокультурні проблеми, адже образи фортець і пейзажі відображають не лише красу природи і архітектурні зразки, але і історичні, соціальні та культурні аспекти своєї епохи. Це робить їх важливими джерелами для розуміння минулого та сучасності і дозволяє митцям не лише відтворювати реальність, але й тлумачити її, виражати власну мистецьку-філософську позицію та сприяти культурному обміну та розвитку.

Проблема дослідження фортифікаційних споруд в Україні є переконливою. Фортифікаційні споруди дійсно відіграють ключову роль у збереженні і розумінні історичної, культурної та архітектурної спадщини країни.

Дослідження фортифікаційних ведут є ключовим елементом для глибокого розуміння історії, культури та спадщини України, а також сприяє їхньому збереженню та популяризації. Однак, наукові дослідження у сфері живопису пейзажу, зокрема в українському контексті, знаходяться на етапі розвитку, і необхідні більш системні підходи та теоретичні узагальнення для розвитку творчих здібностей студентів у цьому напрямку.

Особливо важливо враховувати їхнє художнє значення, яке може виявитися в різних стилях та техніках, використовуваних при їхній будівництві. Це допомагає не лише розуміти технічні та інженерні аспекти, але й цінність їхнього внеску у художню спадщину країни.

Крім того, вивчення фортифікаційних споруд допомагає не лише зберегти їх для майбутніх поколінь, але й використовувати їх як туристичні атракції, що сприяє розвитку туристичної індустрії та економічному зростанню регіонів.

Розвиток теоретичних узагальнень та більшої уваги до навчання пейзажного живопису можуть сприяти подальшому розвитку цього напрямку мистецтва та його вивченню як частини культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 1. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.: історіографія, біобібліографія, матеріали: монографія. Кам'янець-Подільський, 1993. 468 с. 398-397
2. Березіна І. В. Художньо-архітектурна діяльність Наполеона Орди у контексті розвитку пам'яткоохоронної науки в Україні наприкінці XVIII-XIX ст.ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2008. № 2. С. 24-32. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_2_3.
3. Березина І. В. Вести Наполеона Орди в контексті формування європейського урбаністичного пейзажу. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв, 2008. 15, 15-23.
4. Березіна І. В. Архітектурна спадщина України у творчості Наполеона Орди: іконографія та принципи використання. Кам'янець-Подільський, 2007.
5. Березіна І. В. Старожитнє зодчество України у творчості Наполеона Орди // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2007. № 1. С. 3-13. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2007_1_1.
6. Бренюк А. Г. Художники-графіки Кам'яниччини останньої третини XX–початку XXI століття: видова, художньо-стильова та сюжетно-тематична специфіка творів. Вісник Львівської національної академії мистецтв, 2018, 36: 68-77.
7. Вечерський Віктор Васильович / О. С. Кучерук / Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-33827>
8. Врона В.І. Михайло Гордійович Дерегус. Нарис про життя і творчість. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958.

9. Дашкевич Я. Р. Кам'янець-Подільський в медальєрній пластиці XVII-XVIII ст. Музей і Поділля: Тези доп. наук. конф., Кам'янець-Подільський, 1990. С. 58-60.
10. Дергачова Г. Забутий львівський пейзаж Антонія Лянге // Записки НТШ. Праці секції мистецтвознавства, 1994. ТССХХV. С. 387-393.
11. Дробна І. В. Акварельні ведуги М. Тшебінського як джерело при вивченні історії Кам'янця-Подільського кінця ХІХ – початку ХХ ст. (за документальними листівками). Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки, 2011.
12. Король С. Антон Лянге: між класичним пейзажем і натурними студіями Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXLVIII. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. Львів, 2004. С. 152-165.
13. Король С. Романтичні альбоми літографій: від «Збірки найгарніших і найцікавіших околиць Галичини» (1823) до «Околиць Галичини» (1847-48). Народознавчі зошити. Львів, 2004. Зош. 3/4. С. 413-427: іл.
14. Король С. Традиція ведуги у львівських топографічних краєвидах // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв, 2005. № 2. С. 42-52.
15. Король С. Традиція ведуги у львівській топографічних краєвидах першої половини ХІХ ст. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Харків, 2006. Вип. 6. С. 96-106.
16. Крипякевич І. Ставропигійська літографія в рр. 1847-1854, т. 1. Львів, 1921
17. Кулик Л. С. Історія виникнення міського пейзажу як самостійного жанру живопису. Мистецтвознавство: Молодий вчений. 2018. Вип. 9 (61). С. 347-349.
18. Купчинська Л. Традиції пейзажної школи віденської академії образотворчого мистецтва у львівській літографії першої половини ХІХ ст.
19. Левицька М. Австрійський «мистецький десант»: іноземні художники у Львові на зламі ХVІІІ-ХІХ століть. Архів оригіналу за 22 жовтня 2014.

- Процитовано 12 жовтня 2010. <https://web.archive.org/web/20141022021719/http://www.ji.lviv.ua/n58texts/levycka.htm>
20. Митці Кам'янця-Подільського : архітектори, мистецтвознавці, художники / укл. Н.О. Урсу. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я. І., 2016. 240 с.
 21. Набитович, І. (2022). Ведута Парижа та французький імпресіонізм у літературному доробку Дарії Віконської. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта, (XV), С. 193-201. вилучено із <http://ohiienko.kpnu.edu.ua/article/view/247798>
 22. Наполеон Орда – майстер ведути / за ред. Ю. Буряка. Хроніка 2000, № 1 1995, ст. 153-162.
 23. Осадца М. Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття: дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.05. Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2019. 341 с.
 24. Осадца М. З. Типологія міського пейзажу в малярстві Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття: сюжетні, художньо-стилістичні та композиційні характеристики, . Народознавчі зошити. № 6, С. 150, 2019
 25. Осетрова Г. Іноземні художники на Поділлі // Радянське Поділля, 1983. 16 лист. С. 4.
 26. Пагор, В. Іконографічні джерела з історії Кам'янця-Подільського в архівах і бібліотеках республіки Польща. Науковий вісник Національного музею історії України, 2019, 4: 437-444.
 27. Пиндус Б. Антон Ланге // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2005. Т. 2 : К О. С. 316.
 28. Пламєницька О. А. Забудова Кам'янця-Подільського за мідьоритом К. Томашевича 1673-1679 рр.: до проблеми дослідження української ведути. / Архітектурна спадщина України. Київ : Українознавство, 1996. С. 82-105.
 29. Пламєницька О. План Кам'янця-Подільського Бенедикта Ренарда 1713 року в корпусі історичних планів міста: До 300-річчя створення. Сучасні

- проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини, 2013 С. 155-168.
30. Сіцинський Ю. Нариси з історичної топографії міста Кам'янця-Подільського та його околиць. Кам'янець-Подільський, 1994. С. 46-60.
31. Сова, О. (2018). ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ЗАРОДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ РОБОТИ НА ПЛЕНЕРІ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, (2). <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2017.137673>
32. Урсу Н. О. Нариси з історії образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини : навч. посіб. для студентів художніх спец. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. 224 с.
33. Міський пейзаж у творчості сучасних митців Кам'янеччини / Н. Урсу Сучасне мистецтво, 2010. Вип. 7. С. 333338 Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2010_7_30.
34. Урсу Н.О. Кам'янецька ведута / Пам'ятки України, 2000. № 3-4. С. 22-30.
35. Федорук О. Графічні аркуші Мюнца про Україну / Народна творчість та етнографія, 1987. № 4. С. 56-61.
36. Шулик А. Г. Графічна діяльність В. Гагенмейстера на тлі існування художньо-промислової школи у Кам'янці-Подільському. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв, 2011, 4: 170-173.
37. Ясеницька Ж. В., Кошів І. Р. Архітектурний пейзаж як самостійний жанр живопису. Editorial board, 2022. С. 99.
38. Яців Р. М. Львівська графіка. Київ : Наукова думка, 1992. 118 с.
39. Christine van Mulders and Alain Jacobs. "Bloemen, van" Grove Art Online. Oxford Art Online. Oxford University Press. Web. 5 Dec., 2014
40. Edgar Peters Bowron, Joseph J. Rishel, Art in Rome in the Eighteenth Century, Philadelphia Museum of Art; Museum of Fine Arts, Houston, 2000, p. 236-237
41. Encyklopedia Popularna PWN. Wydanie 5. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa. 1982. 912 s.

42. Campo, Federico del, Peruvian, Gondolas by the Doge's Palace, Venice at Sotheby's.
43. Wittkower Rudolf, Art and architecture in Italy: 1600-1750, Penguin Books, 1980, p. 501
44. Kaczanowska M. Napoleon Orda twórca widoków architektonicznych zarys życia i twórczości // Rocznik muzeum narodowego w Warszawie: XII. Warszawa, 1968. S. 115-159.
45. Museo Carmen Thyssen Málaga". www.carmenthyssenmalaga.org (in Spanish). Retrieved 2018-11-20.
46. Opalek M. Litografia lwowska 1822-1860. Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958. 108 s.: il.
47. Rolle J. (Dr. Antoni J.) Zameczki podolskie na kresach multańskich. Warszawa, 1880. T 3.
48. Sztuka Kresów Wschodnich. Pod red. J. K. Ostrowskiego // Materiały sesji naukowej. Kraków, 1996. 400 s.
49. Veduta in the Encyclopedia Britannica [1] Архивная копия от 26 сентября 2023 на Wayback Machine.